

Ще одним напрямом волонтерства є робота, спрямована на допомогу постраждалим від російської агресії та охоплює різноманітні напрями, які мають на меті забезпечення базових потреб людей, що постраждали. Ось кілька напрямів цієї діяльності:

Збір та розподіл одягу. Волонтери можуть організувати збір нового або вживаного одягу для постраждалих. Це може бути верхній одяг, взуття, шапки, шкарпетки та інші предмети одягу, які допоможуть людям відновити комфорт і гігієну в умовах кризи.

Забезпечення продуктами харчування. Волонтери можуть займатися збором та розподілом продуктів харчування для постраждалих. Це можуть бути необхідні продукти для приготування їжі, консервовані продукти, снеки та інші харчові засоби, які забезпечать достатній рівень харчування для людей у складних умовах.

Надання медичної допомоги та постачання медикаментів. Волонтери можуть надавати медичну допомогу постраждалим та забезпечувати їх необхідними медикаментами. Це може бути надання першої допомоги, консультування медичних фахівців, а також постачання ліків і медичних матеріалів для лікування поранених та хворих.

Психологічна підтримка та соціальна адаптація. Волонтери можуть проводити роботу з постраждалими для надання психологічної підтримки та допомоги в адаптації до нових умов життя. Це передбачає консультування психологів, організацію групових та індивідуальних сесій психотерапії, а також роботу з громадськими службами для забезпечення соціальної підтримки та інтеграції постраждалих у суспільство.

Ці напрями волонтерської допомоги спрямовані на полегшення страждань та підтримку людей, які постраждали від російської агресії, і вони відіграють важливу роль у відновленні життя та спільнот у зоні конфлікту.

Список використаних джерел

1. Браун А., & Лоу, К. Волонтерство та громадянська участь: взаємозв'язок з політичною активністю студентів. *Журнал соціальних досліджень*. 2019. 25(2). С. 45-62.
2. Міллер Б. Роль волонтерської діяльності у формуванні національної ідентичності студентів: погляд з позиції психології. *Журнал національної психології*. 2020. №12(3). С.78-91.
3. Сміт Д. Волонтерська робота та формування національної ідентичності: перспективи дослідження. *Журнал соціології та антропології*. 2018. №15(1). С.112-125.
4. Томпсон Р. Волонтерство як засіб підтримки національних цінностей серед студентської молоді. *Журнал громадської психології*. 2017. №8(2). С. 23-36.
5. Уоллес К. Роль університетів у розвитку волонтерського руху та формуванні національної ідентичності. *Журнал освітнього менеджменту*. 2016. №18(4). С.56-68.

РОЛЬ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ У ФОРМУВАННІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Рудь Марія Юрївна,

здобувач магістерського рівня вищої освіти І курсу Навчально-наукового інституту педагогіки і психології Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Науковий керівник: Мозуль Ірина Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Глухівського

Ключові слова: засоби навчання, наочність, дослідницькі уміння, навчання, молодші школярі, початкова школа.

Актуальною проблемою на сучасному етапі є проблема підвищення якості засвоєння знань, рівня сформованості умінь і навичок. Для досягнення цієї мети вчителі використовують різні прийоми, методи та засоби роботи з учнями, застосовуючи на заняттях елементи цікавості й наочності, вчитель урізноманітнює роботу учнів, яка стає змістовною й результативною.

Одним з найважливіших положень, що лежать в основі організації процесу навчання, є принцип наочності. Сама наочність являє собою властивість, що виражає ступінь доступності й зрозумілості психічних образів об'єктів пізнання для суб'єкта [8].

Застосуванням і вивченням методів та засобів наочності займалися такі видатні педагоги: В. Вахтерів, А. Гербарт, А. Дістервег, Дж. Локк, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Вони з'ясували його сутність, виділили два рівні сприймання (зовнішнє й внутрішнє), обґрунтували психологічні особливості використання наочності під час навчання дітей різних за віком.

Наочність розглядається у взаємозв'язку з чутливістю, з можливостями спостерігати за явищами, предметами або їх зображеннями, тобто сприймається органами чуття дитини. Це один з компонентів цілісної системи навчання, яка допоможе молодшому школяреві на високому рівні якісно засвоїти досліджуваний матеріал. Проблема використання наочних засобів навчання привертає увагу багатьох науковців, але саме поняття «наочність» у педагогічних дослідженнях трактується по-різному.

К. Д. Ушинський писав, що знання будуть тим міцніші й повніші, чим більшою кількістю різних органів чуття вони сприймаються. «Павук, – зазначав він, – тому бігає так дивовижно вірно по найтонших нитках, що тримається не одним кігтем, а безліччю їх: обірветься один втримається інший». Розвиваючи цю думку далі, він підкреслював: «Чим більше органів наших почуттів бере участь у сприйнятті якого-небудь враження чи групи вражень, тим міцніше лягають ці враження в нашу механічну, нервову пам'ять, вірніше зберігаються нею й легше потім згадуються» [11, с. 174]. Наочне навчання, на його думку, підвищує увагу учнів, сприяє глибокому засвоєнню знань.

Використання наочних методів навчання обумовлено дидактичним принципом наочності, який обґрунтував у «Великій дидактиці» Я. А. Коменський. Він розглядав чуттєвий досвід дитини як основу навчання та вважав, що навчання слід починати «не зі словесного тлумачення про речі, але з реального спостереження над ними». Він був першим, хто теоретично обґрунтував його, розуміючи наочність не тільки як зорову, а й як залучення всіх органів відчуття до повноцінного й всебічного сприйняття речей і явищ [4, с. 90]. Саме йому належить славетне «золоте правило» дидактики: «Усе, що тільки можливо, представляти для сприйняття відчуттями: видиме для сприйняття – зором; те, що можна чути, – слухом, запахи нюхом; те, що належить брати на язик, – смаком; доступне огляду – шляхом огляду. Якщо які не-будь предмети зразу можна сприймати декількома відчуттями, нехай вони зразу ж схоплюються декількома відчуттями» [4, с. 51]. Навчання повинно розпочинатися не з розповіді, а з конкретних спостережень за предметом вивчення. У випадку неможливості безпосереднього спостереження цей предмет потрібно замінювати картинками, малюнками, моделями.

Таким чином, ми можемо сказати, що видатні педагоги Я. А. Коменський, В. О. Сухомлинський і К. Д. Ушинський дійшли висновку, що освітній процес неможливий без методів і засобів наочності. Вони рекомендують використовувати наочність на всіх етапах навчання, але робити це правильно та вміло, не зловживати цим. Навчати дітей без реалізації принципу наочності неможливо, недоцільно. Використовуючи на заняттях елементи цікавості й наочності, учитель урізноманітнює роботу учнів, яка стає змістовною й ефективною.

Аналіз педагогічної та методичної літератури дозволяє стверджувати, що успіх навчання багато в чому залежить від методів та засобів навчання з використанням наочності, що впливає на розуміння навчального матеріалу, визначає зміст і структуру уроку. Методи навчання не можливі без засобів навчання. Принцип наочності розглядається в системі педагогічних принципів як один із провідних. Наочність сприяє розвитку логічного мислення школярів. Наочні методи не можуть бути ізольовані від словесних методів навчання [12, с. 79]. Сутність принципу наочності полягає у створенні образів, конкретних уявлень, на основі яких будується навчально-пізнавальна діяльність учнів, яка спрямована на оволодіння системою природознавчих уявлень і понять.

Для організації спостережень школа має великі можливості, їх можна вести на уроках під час лабораторних і практичних занять, використовуючи наочні посібники, під час екскурсій. Наприклад, учні тривалий час можуть спостерігати за ростом рослин. А формування складних географічних понять (клімат, погода) потребує самостійних спостережень упродовж року за атмосферою. Такі спостереження привчають учнів глибше аналізувати їх, порівнювати, робити висновки, занотовуючи все це в свої щоденники [10, с. 125–127].

Таким чином, засоби наочності – це будь-які предмети, пристрої, які застосовуються під час вивчення певної теми й використовуються в освітньому процесі для організації ефективного навчання молодших школярів.

Ефективне застосування засобів наочності у навчанні здобувачів початкової освіти залежить не тільки від педагогічно виправданого поєднання на уроці різних його видів, але й від правильного співвідношення наочності та слова вчителя.

Для кращого запам'ятовування молодшими школярами навчального матеріалу вчителю варто використовувати такі методи:

- ілюстрування – застосування в освітньому процесі наочності з метою оптимізації засвоєння знань;
- демонстрування – використання приладів, дослідів, технічних установок тощо;
- спостереження – споглядання за предметом протягом тривалого часу.

Підходів до систематизації наочних засобів досить багато. Розглянемо деякі з них.

П. І. Підкасистий пропонує наочні засоби об'єднати в три групи:

- 1) об'ємні посібники – моделі, колекції, прилади, апарати тощо;
- 2) друковані посібники – картини, плакати, портрети, графіки, таблиці тощо;
- 3) проєкційний матеріал – фільми, відео, слайди тощо [8].

Найчастіше наочні засоби діляться на дві групи: образотворчі й предметні. Носіями предметної наочності виступають натуральні об'єкти або їх замітники, які створюють певні враження й уявлення про предмет. Образотворча наочність підрозділяється на словесну, образну й символічну. Вчитель може створити яскравий образ не тільки за допомогою видимих предметів, він має для цього виражальні засоби мови.

Застосування «словесного малювання», живий і образний опис подій, уривків із художніх творів із яскравим і барвистим зображенням образів головних героїв, крилаті вирази, влучні епітети – все це наочні засоби, які призначені для створення уявлення, емоційних вражень, яскравих образів. До образних засобів наочності відносяться макети, муляжі, моделі, картини, ілюстрації, малюнки; до символічних – схеми, креслення, карти, символи [7].

Класифікація наочних засобів за їх змістом є однією з найбільш поширених. Виділяють такі:

- природну монументальну наочність – справжні монументальні пам'ятники минулого і пам'ятні місця;
- справжні предмети матеріальної культури;
- спеціально виготовлену предметну наочність (макети, моделі, реконструкції предметів побуту, праці);
- образотворчу наочність (навчальні картини, репродукції);
- умовно-графічну наочність (схематичні малюнки, карти, аплікації, схеми, графіки, діаграми, друковано-роздатковий матеріал);
- технічні засоби навчання – презентації, аудіозаписи, авторські відеозаписи, компакт-диски [2].

За шляхом пізнання засоби наочності поділяються на дві великі групи:

1. засоби для безпосереднього чуттєвого пізнання – натуральні об'єкти, які поділяються на живу природу й неживу: різні види рослин і тварин із природного середовища, гербарії, колекції;

2. засоби для опосередкованого чуттєвого пізнання: образотворчі (муляжі, навчальні таблиці, аплікації), аудіовізуальні (технічні засоби навчання), ідеальні (образні-схематичні малюнки, схеми, карти, плани, графіки, діаграми) [6, с. 208].

Молодшим школярам властива конкретність, наочно-образний характер розумової діяльності. Вони добре запам'ятовують факти, опис зовнішнього вигляду предметів, розглядають таблиці та колекції, рослин, тварин, явищ природи, коли безпосередньо спостерігають їх у природі, виконують практичні роботи, проводять досліди. Яскрава, різноманітна наочність викликає в молодших школярів позитивні емоції, пізнавальний інтерес, зосереджує й довше утримує їхню увагу на об'єкті, який вивчається.

Для більш детального вивчення об'єктів і явищ, недоступних для безпосереднього сприймання їх у naturі, вчитель використовує графічні наочні посібники: кольорові листівки, роздавальні картки, картини, таблиці, схеми тощо.

Важливість демонстрування графічних наочних посібників зумовлена тим, що уявлення, які дістають діти тільки з розповіді вчителя або читання статті й які не закріплені зоровими образами, можуть бути неправильні. Тож, демонстрування навчальних таблиць і картин, нерозривно супроводжувані поясненнями, допомагають створити в учнів образні уявлення про предмети та явища навколишнього середовища.

Робота з таблицями із застосуванням інших наочних посібників допомагає розкрити типові ознаки пір року, формує поняття сезонних змін, що відбуваються в природі, найпростіші природні взаємозв'язки. Більш детальний аналіз таблиці можна поєднувати з використанням таблиць, на яких великим планом зображені ті об'єкти, на суттєві ознаки яких треба звернути увагу. Вивчення певних фактів на цих таблицях також поєднується з розкриттям причинно-наслідкових зв'язків. Для цього, перед учнями ставлять проблемні завдання й пізнавальні запитання: Як верблюд пристосований до життя в умовах пустелі? Чому його називають «кораблем пустині?» та ін. [1, с. 49].

Обов'язково використовувати стінні таблиці треба під час перевірки домашнього завдання. Це активізує не лише механічну пам'ять, а й інші її види, що допомагає розвивати логічне мислення, мову, закріплювати в пам'яті вивчене. Процес запам'ятовування знань тільки тоді цінний і важливий, коли учні добре уявляють і розуміють навчальний матеріал [10, с. 195].

Інші таблиці допомагають учням детальніше познайомитися з окремими об'єктами (рослинами, тваринами), зображеними на фоні того середовища, в якому вони живуть. Щоб сформувані певні уявлення про зовнішній вигляд об'єкта, пристосування його до певних умов середовища й особливостей способу життя, вчитель ставить ряд

послідовних запитань, за допомогою яких учні розкривають зміст таблиці, виявляють взаємозв'язки між навколишнім середовищем і предметами. Формуванню реального уявлення про величину, зовнішній вигляд досліджуваного об'єкта або його окремих частин, допомагає демонстрування поряд з таблицями натуральних об'єктів – колекцій, гербаріїв, живих рослин або їх частин тощо. Якщо наочний матеріал невеликих розмірів, то під час пояснення, вчитель демонструє, обходячи клас або роздає учням, якщо він є в достатній кількості.

У ході роботи з засобами наочності, на яких зображені маловідомі дітям предмети або явища, застосовується розповідь учителя. Для активізації пізнавальної діяльності дітей обов'язковими є пізнавальні (проблемні) запитання. Наприклад, якщо учні не мають належних знань для розповіді за певною таблицею, то матеріал розповіді вчитель ділить на частини й до кожної ставить проблемне запитання. Демонструючи наочність, на якій зображено різні об'єкти, вчитель застосовує порівняння, щоб виявити характерні ознаки предметів або явищ, зробити відповідні висновки. Учні самостійно можуть розглядати наочність тоді, коли вони вже мають досвід її аналізу під керівництвом учителя, вміють виділяти основне й розповідати про нього за наперед складеним і записаним планом або відповідати на поставлені вчителем запитання.

Поряд із стінними таблицями вчитель може використовувати роздавальні картки, листівки або кольорові ілюстрації з книжок і журналів. Цінність їх полягає в тому, що вони забезпечують індивідуальну роботу учнів, допомагають конкретизації уявлень і понять, виробленню мислення й естетичних смаків, довільної уваги, підвищують ефективність уроку. Використання карток дає змогу урізноманітнити роботу на уроці, підвищити пізнавальну діяльність учнів, розширити й поглибити знання про свою Батьківщину. Листівки, картки, кольорові ілюстрації з книжок та журналів доцільно використати для фронтальної роботи з класом, самостійних занять учнів, для проведення ущільненого опитування, ігор, письмових контрольних робіт.

Вагомий навчальний та виховний ефект дає демонстрування навчальних фільмів та інших наочних посібників. У початкових класах широко використовують навчальні фільми. Велике методичне значення їх полягає в тому, що вони не тільки передають натуральне зображення предметів і явищ, а й показують їх у русі. За допомогою кінофільму діти дістають реальне уявлення про предмети та явища, яких вони не можуть спостерігати безпосередньо. Демонструванням фільму забезпечується ознайомлення з найскладнішими технологічними процесами й процесами, що відбуваються в природі за дуже короткий час. Навчальні фільми унаочнюють взаємозв'язок рослин і тварин з навколишньою природою та між собою. Зрозумілими для дітей є фільми, які показують технологічні процеси того або іншого виробництва, знайомлять з трудовою діяльністю людей [9].

Учителі застосовують екранні наочні посібники як під час повторення й закріплення, так і під час вивчення нового матеріалу. Методика роботи з ними передбачає актуалізацію знань дітей застосуванням цілеспрямованої короткої бесіди й постановкою проблемних запитань, які активізують сприймання змісту.

Під час демонстрування фільму, коли йде пояснення явища, вчитель лише показує його на екрані указкою й інколи робить короткі пояснення або доповнення. Не варто відволікати школярів у цей час запитаннями або поясненнями, а треба дати можливість учням повністю зосередити свою увагу на змісті фільму. Роботу з фільмом під час уроку обов'язково поєднують із використанням інших наочних посібників (натуральних, картин, таблиць, роздавальних карток тощо). Таке поєднання дає змогу звернути увагу дітей на певний об'єкт, виявити характерні ознаки, встановити його місце серед інших предметів і явищ природи, з'ясувати пристосування його до умов

існування або причину виникнення. Наприкінці уроку проводять бесіду, щоб виявити ступінь засвоєння знань учнів [3].

Для активізації розумової діяльності учнів учитель повинен підібрати відповідні екранні засоби, визначити час демонстрування їх, підібрати інші засоби унаочнення, продумати різноманітні методи використання їх. Використання екранних засобів на уроках повторення дає змогу відновити в пам'яті набуті знання, закріпити й поглибити їх, розвинути абстрактне мислення. Уміле використання на уроках екранних засобів навчання в поєднанні з іншими видами унаочнення дає змогу значно підвищити якість уроку, активізувати розумову діяльність учнів, забезпечує міцні знання [5].

Для успішного використання наочних засобів у початковій школі, слід виконувати деякі методичні умови:

1. Наочність має бути доречною (чітке усвідомлення вчителем мети, часу й місця введення наочності), гарно видна всім учням, максимально наближена до реального предмета.

2. Чітке виділення головного, основного під час показу ілюстрацій, так як вони можуть містити й відволікаючі моменти.

3. Детальне продумування пояснень, необхідних для з'ясування сутності демонстрованих явищ, для узагальнення засвоєної навчальної інформації.

4. Залучення учнів до самостійного знаходження бажаної інформації в наочному посібнику або демонстраційному пристрої, постановка перед ними проблемних завдань наочного характеру.

5. Естетичне оформлення наочного засобу.

Таким чином, засоби наочності мають велике дидактичне, виховне та практичне значення. Їх правильне, оптимальне використання дасть змогу забезпечити процес навчання необхідними методичними й емоційними моментами. Для детального вивчення об'єктів і явищ, які недоступні для безпосереднього сприймання їх у природі, вчитель використовує графічні наочні посібники: картини, таблиці, кольорові листівки, роздавальні картки, схеми тощо. У початкових класах широко використовують навчальні кінофільми і відеофрагменти. Велике методичне значення їх полягає в тому, що вони не тільки дають натуральне зображення предметів і явищ, а й показують їх у русі. Під час перегляду кінофільму діти дістають реальне уявлення про предмети та явища, яких вони не можуть спостерігати безпосередньо. Засоби наочності можна використовувати як для всього класу, наприклад перегляд діафільму, так і індивідуально – роздавальні картки, листівки тощо.

Отже, використання наочних засобів навчання в сучасному освітньому процесі обумовлено можливістю показати розвиток явищ у їх динаміці, повідомляти навчальну інформацію певним обсягом і управляти індивідуальним процесом засвоєння знань. Вони стимулюють пізнавальні інтереси молодших школярів, створюють підвищене емоційне ставлення до навчальної роботи, забезпечують різнобічне формування образів, сприяють міцному засвоєнню знань, розумінню зв'язку наукових знань із життям.

Список використаних джерел

1. Бабич О. До питання про співвідношення понять наочність і візуалізація. *Фізико-математична освіта*. 2014. Вип. 2. С. 47–53.

2. Види наочних засобів навчання. URL: https://stud.com.ua/38890/psihologiya/vidi_naochnih_zasobiv_navchannya (дата звернення: 07.04.2024).

3. Значення засобів наочності у навчальному процесі. URL: <https://ped.bobrodobro.ru> (дата звернення: 07.04.2024).

4. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: в 2 т. під ред. А. І. Піскунова. М. : Педагогіка, 1982. Т. 1. 656 с.
5. Мешкова А. В. Формування дослідницьких умінь молодших школярів у процесі навчання засобами наочності. *Педагогічний альманах*: зб. наук. праць студентів / за заг. ред. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. № 2. С. 124–127.
6. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. К., 2003. 327 с.
7. М'ясоїд Г. І. Методична дилема: які засоби наочності використовувати, традиційні чи електронні? *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2015. № 7. С. 39–45.
8. Педагогіка: навч. посібник / під ред. П. І. Підкасистого. М., 2008. С. 227–228.
9. Подзоров В. І. Природознавство з методикою викладання: практикум : навч. посіб. для пед. уч-щ. К. : Вища шк., 1990. 85 с.
10. Семенова Н. А. Еволюція дидактичних уявлень про дослідницьку діяльність у вітчизняній педагогічній теорії та практиці. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація освіти та підвищення кваліфікації»*. Томськ, 2003. С. 191–195.
11. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології. *Вибр. пед. твори*: У 2 т. К. : Рад. школа, 1983. Т. 1. 192 с.
12. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання: навч. посіб. К. : ТОВ «Праймдрук», 2011. 352 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРАКТИКУ РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ ЦЕНТРУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Сахно Оксана Іванівна,
директор КУ «Новослобідський ЦПРПП»
Новослобідської сільської ради
Конотопського району Сумської області

Ключові слова: діяльнісний підхід, роль педагога, форми роботи з педагогами, проект, Нова українська школа, довід роботи.

Сьогодні впровадження концепції Нової української школи в освітній процес наголошує на необхідності оновлення змісту та методів навчання, використання компетентнісного підходу та активізації навчальної діяльності учнів. Це зумовлює потребу в підвищенні кваліфікації педагогічних працівників, яке має ґрунтуватися на принципах діяльнісного підходу та вимагає зміни в організації такої роботи у громадах.

Нова українська школа – це середовище активного навчання, де діти можуть розвивати навички, які в майбутньому стануть їм у пригоді в реальному житті. Такий підхід отримав назву діяльнісного, а його ідеї знайшли своє відображення та розвиток у Державних стандартах початкової та базової середньої освіти, проєкті концепції профільної освіти. Суть діяльнісного підходу відображається у цих документах у цілях та вимогах до результатів навчання.

Діяльнісний підхід ґрунтується на ідеї про те, що знання та навички найкраще засвоюються учнями в процесі їхньої активної діяльності. Цей підхід передбачає створення умов для того, щоб учні:

- ставили перед собою цілі та шукали шляхи їх досягнення;
- самостійно обирали способи виконання завдань;
- аналізували та оцінювали результати своєї діяльності;